

Література

1. Баренбойм Л.А. Музыкальная педагогика и исполнительство / Л.: Музыка, 1974.- 336 с.
2. Гинзбург Г.Р. Статьи. Воспоминания. Материалы [Текст] / Г. Р. Гинзбург сост. М. Яковлев. Москва : Сов. композитор, 1984. - 288 с
3. Теория и методика обучения игре на фортепиано: Учеб. пособие для студ. учеб. заведений/Под общ.ред. А.Г.Каузовой, А.И.Николаевой.-М.: Владос, -2001.- 368 с.
4. Станиславский К.С. Работа актера над собой. Собр. соч. в 8 т. Т. 3. М.: Искусство, 1955. С. 286.
5. Цагарелли Ю.А. Психология музыкально-исполнительской деятельности. Санкт-Петербург: "Композитор", 2008.- 212 с.
6. Щапов А.П. Фортепианная педагогика. – М.: Сов. Россия, 1960. – 171 с.

УДК 378.147: 78

Заря Л. О.

СПЕЦИФІКА ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК ЧИТАННЯ З ЛИСТА НОТНОГО ТЕКСТУ У МАЙБУТНІХУЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

В статье рассмотрена специфика формирования навыков чтения с листа нотного текста на занятиях по фортепиано. Определены цели, направления и задачи их формирования в процессе профессиональной подготовки.

Ключевые слова: чтение с листа, формирование, развитие, обучение и воспитание студентов.

The article deals with the specifics of the skills of reading from a sheet of note text in the classroom with a piano. Defined purpose, direction and objectives of their formation during training.

Keywords: reading from the letter formation, development, training and education of students.

Для підготовки студентів до майбутньої професії вчителя музики важливого значення набуває вміння читати з листа нотний текст без попереднього відшліфовування його фрагментів за інструментом. Недосконалість цього уміння може перешкоджати музичному та особистісному зростанню студентів. Тому формування у студентів навичок читання з листа дуже важливо. Ця проблема актуальна і має стати особливою роботою викладачів на заняттях з фортепіано.

Про необхідність і корисність читання нотного тексту з листа висловлювались Ф. Бах, Ф. Куперен, Й. Гофман, К. Ігумнов, К. Мартінсен, Г. Нейгауз, Л. Ніколаєв та інші відомі педагоги. Як правило, ці висловлювання мали скоріше характер окремих педагогічних та методичних рекомендацій. Більш ґрунтовно виокремили і досліджували цю проблему Л. Баренбойм, Ф. Брянська, А. Бірмак, Р. Верхолаз, Н. Голубовська, Б. Мілич, І. Рябов, Є. Тімакін, Г. Ципін та інші. Водночас аналіз науково-педагогічної літератури та практики дозволяє констатувати, що проблема формування навичок читання з листа нотного тексту не достала достатнього висвітлення.

Метою даної статті є розкриття умінь формування у студентів педагогічних закладів навичок читання з листа нотного тексту.

Специфіка читання з листа нотного тексту є аналогічною словесному прочитанню і полягає у його змістовності, емоційній і чуттєвій виразності. «Читати між нотами», за висловом Й. Гофмана, є необхідністю. Важаємо, що в художній літературі є подібне завдання «читання між рядками», тобто відчуття підтексту. Читання нотного тексту з листа як читання будь-якого тексту виступає видом пізнавальної діяльності і впливає на творчий розвиток, навчання та виховання студентів.

Разом з тим, значний потенціал розвитку студентів не реалізується внаслідок

недостатньої сформованості навички читання нот з листа, що є серйозною проблемою з перших етапів навчання. У цьому зв'язку Б. Мілич пише: «Уже з перших років занять успішне вивчення твору, особливо на ранній стадії, багато у чому залежить від орієнтованості учня на читання з листа. Вчити читати з листа - означає прилучати до музики, розвивати його музичне мислення»[2, с.48].

Читання з листа – це постійна і швидка зміна нових музичних вражень, та «відкриттів», інтенсивне збагачення різноманітною музичною інформацією. Музичний матеріал не варто повторювати багаторазово, відшліфовувати, що викликає особливе почуття внутрішнього розкріпачення, задоволення від діяльності. Згідно з переконаннями видатних педагогів М. Рубінштейна, М. Зверева, О. Зілоті, Ф. Blumenфельда, Г. Нейгауза, Л. Ніколаєва та інших, читання з листа мало б складати певну частину щоденного «раціону» занять учнів.

Формування навичок читання з листа відбувається за принципом поступовості, шляхом аналізу музичного матеріалу, актуалізації виконавського досвіду, що охоплює стильові особливості твору.

Вимозі творчого «осмислення» музичного твору підкоряється тлумачення Н. Голубовської. Вона ввела у практику поняття «перспективне» читання нот, тобто «читання смислу, а не поєднань звуків» і визначила тотожність даного поняття в цілому для виконання, зокрема, для першого прочитання нотного тексту. Н. Голубовська вважала, що чим багатший слуховий досвід учня, тим більш розвинутий його внутрішній слух, а слухове сприйняття змістовності нотного запису буде випереджати його реалізацію. Ця думка збігається з твердженням Й. Гофмана, що «учень повинен намагатись виробити в собі здатність розумово уявляти насамперед звуковий, а не нотний малюнок». Звідси випливає необхідність диктувати рукам ті чи інші прийоми для втілення емоційно-образних уявлень [1, с.25]. Й. Гофман рекомендував для вироблення навички систематично читати з листа за можливістю у достатньо швидкому темпі [1]. Треба зазначити, що певні неточності на початкових етапах формування навичок читання з листа компенсуються зоровою здібністю охоплювати більший обсяг нотного тексту.

У процесі першого виконання твору в цілому дуже важливо добиватися його безперервності. Ця методична умова відчуття форми, цілого, є безпосередньою ознакою читання з листа. Зазначимо, що важливіше охопити загалом музичний твір, ніж передати у недосконалому технічному виконанні його окремі деталі. М. Грінберг говорить: «Я починаю просто грати. Перш за все ознайомлююсь з тим, що я граю, в значенні змісту, загального задуму, шукаю риси образу. Я не починаю вчити, а просто граю... щоб тільки уявити собі, чим це повинно стати» Л. Оборін поділяє і поглиблює цю думку: «Якщо я перегляну текст, то після цього мені легше відтворювати його на фортепіано, легше читати ноти, тому що я бачу фразування, бачу співвідношення голосів, знаки пунктуації» [3, с.178-179].

Формування навичок читання з листа передбачає поступове укрупнення одиниці сприймання нотного тексту, що пов'язано з умінням аналізувати і синтезувати музичний текст, визначаючи його структурно - смисловою логіку, осмислюючи по горизонталі і по вертикалі. В широкому розумінні це означає проникнення за межі тексту до змісту музики, який автор схематизував у запису. Тобто, можна вважати, що формування навичок читання нот з листа має складатися з певних етапів.

Першим етапом є уважне прочитання нотного тексту. Б. Мілич у методичній роботі «Виховання піаніста в ДМШ» пише: «Перш ніж зрозуміти структуру і логіку мелодійного і гармонійного розвитку музичного твору, учень має знати, що написано в нотах» [2, с.185].

Другим етапом читання з листа ми вважаємо осмислення, інтонування твору, «побудову музичного образу на основі нотного запису» (Б. Теплов). Таке осмислення твору передбачає формування креативності студентів.

Третім етапом має бути розвиток уміння безперервного читання нотного тексту з листа.

Четвертим етапом - формування слухо - моторних уявлень. Зазначимо, що швидкість і точність моторної реакції на нотний текст визначається вільною орієнтацією рук на клавіатурі, що дозволяє зменшити обсяг постійного зорового контролю. Швидкість і точність моторної реакції визначається також сформованістю слухо - моторних уявлень.

П'ятим етапом - здатність передбачення розгортання музичного тексту, уміння визначати тональності, їхні зміни, а також зміну ритму, темпу, руху мелодії та акомпанементу. Треба зазначити, що зорове сприйняття нотного тексту є найбільш складним, особливо для тих студентів, у кого найменша музична освіта. Звідси можна рекомендувати формувати навички, які удосконалюють техніку прискореного читання, зокрема навички відносного читання (чітке уявлення просторових дистанцій між нотними знаками) та розпізнавання типових інтонаційних комплексів, мелодійних і гармонійних зворотів.

Отже, з огляду на вищезазначені висновки ми можемо визначити основні напрямки формування навичок читання з листа нотного тексту

на заняттях з фортепіано. Воно має передбачати:

зорове сприйняття нотного тексту (володіння системою нотного тексту, техніка прискореного читання);

звукове втілення на інструменті (швидкість моторної реакції, точність моторної реакції); осмислене сприйняття музики (сприйняття музичної змістовності, передбачуваність); вміння розподіляти свою увагу; розуміння логіки розгортання музичного змісту (передбачення розгортання музичного змісту, установка на несподіване в розгортанні музичного змісту); свідоме і цілеспрямоване розвиток техніки; вміння розподіляти свою увагу на вертикалі та горизонталі звукової висотності та тривалості звуків, метр, тональність (ключові знаки), структурну логіку, артикуляцію, динаміку, агогіку, аплікатуру тощо; слухове оцінювання звукового результату своєї гри на фортепіано; аналіз художнього змісту музичного твору, виконавських труднощів та його стилістичних особливостей.

На основі вищезазначеного рекомендуємо такі завдання: читання з листа коротких мелодійних уривків п'єс, транспонування окремих фраз у межах доступного студенту діапазону; сольфеджування та довільне дублювання голосом інструментального мелосу в ході читання з листа; читання з листа в помірному темпі з одночасним визначенням на слух звукосполучень (інтервалів, акордів); чергування в ході читання з листа мелодійних фраз фортепіанного твору, які виконуються вокально та на інструменті; відтворення мелодії на основі полегшеного за фактурою, реконструйованого у вигляді гармонійної схеми акомпанементу; виконання творів з репертуару для читання з листа в помірному темпі з установкою на попереднє слухання наступних музичних фраз; робота над п'єсами методом "пунктиру", тобто одну фразу «вголос» (в реальному звучанні), а другу - подумки, зберігаючи при цьому відчуття безперервності, злиття звукових фраз; гра без звуку на фортепіано (при цьому ігрова дія локалізується у слуховій свідомості студентів, а пальці, здійснюючи ледь помітні рухи, торкаються клавіш); прослуховування студентами музичних творів у виконанні викладача, який читає з листа, при одночасному прочитанні ними відповідного нотного тексту; розвиток доцільних рухів і формування швидкості, точності, спритності та синхронності роботи рук і пальців; визначення оптимальних шляхів для виправлення недоліків; читання з листа музичного твору в умовах, моделюючих публічний виступ; самооцінка власного виконання в процесі читання з листа та після нього.

Зазначимо, що сформоване уміння досконало читати ноти з листа сприятиме розумінню, осмисленню студентами музичних творів, співтворчості викладача зі своїми вихованцями.

Література

1. Гофман І. Фортепіанна гра. Відповіді на питання про фортепіанну гру / І. Гофман. - Москва: Музгиз, 1961. С. 31 – 174
2. Милич Б.Е. Воспитание пианиста в I - II классах ДМШ /Б.Е. Милич. - Киев, 1964. С. 173-180.
3. Николаев Л.В. Статьи и воспоминания современников. Письма /Л.В. Николаев. - Ленинград, 1979. - 323 с.